

**CUMHURİYETİMİZİN 50. YILINDA COĞRAFYA VE
TÜRK COĞRAFYA KURUMU**

Prof. Dr. Cevat R. GÜRSOY

Türkiye'de coğrafyanın uzun bir geçmişe sahip bulunduğu ve Milattan önce yaşamış, ünlü filozof-coğrafyacıardan bir kısmının (meselâ Amasya'lı Strabon gibi) Türkiye'li olduğu malumdur. Fakat eski çağın coğrafyacıları, diğer birçok konularla da uğraşan, çok yanlı bilim adamları idi. Bu durumda, coğrafyanın evrensel niteliğinin büyük payı olduğu inkâr edilemez. Gerçekten coğrafya, yeryüzü ile insan arasındaki karşılıklı münasebetleri ve bunların yeryüzünde dağılımını araştıran, inceleyen ve izahını yapan bir bilim dalıdır. Coğrafyanın esas konusu olan yeryüzündeki coğrafi olayların izahı için, yeryüzü ve insan ile ilgili birçok yer ve beşer bilim dallarından (Astronomi, Matematik, Jeodezi, Jeoloji, Jeofizik, Kimya, Meteoroloji, Biyoloji, Zooloji, Botanik, Hidrografya, Toprak Bilgisi, Tarım Bilgisi, Tarih, Antropoloji, Arkeoloji, Sanat Tarihi, Etnoloji, Sosyoloji, Demografya, Toponimi, Ekonomi, ilh...) yararlanmak, daha doğru deyimle, bunların konularına girmek mecburiyeti vardır. Hatta bundan dolayı coğrafyanın, müstakil bir konusu bulunmadığını ve bu sebeple müstakil bir bilim dalı teşkil edemeyeceğini ileri sürenler olmuş ve tartışmalar yapılmıştır. Fakat bugünkü (modern) anlamda coğrafyanın, artık bağımsız bir bilim dalı olduğu, hemen herkesce kabul edilmiş ve bu husus, coğrafyanın konularıyla doğrudan doğruya veya dolaylı olarak meşgul bulunan bilim dallarında mevcut olmayan *dağılıp prensipi* ile açıkça belirmiştir.

Coğrafya, yeryüzünde insanın ve eserlerinin dağılımını izah eden bir bilim dalı olma hüviyetini, kabaca söylemek gerekirse, son iki asır zarfında almış; Türkiye'de ise, cumhuriyetimizin ilk elli yılına raslayan devrede, batılı anlamda ve batılı standartlara uygun bir nitelik kazanmıştır. Memleketimizde coğrafyanın, dolayısıyla coğrafyayı ilgilendiren yer ve beşer bilimlerinin gelişme seyri gözden geçirilirse,¹ şu sonuca varılabilir:

¹ Bu konuda birçok yayın vardır; yakından bilgi edinmek isteyenler bilhassa şu araştırmalara müracaat edebilirler:

a) **Akyol**, İ. H.: Tanzimat devrinde bizde coğrafya ve jeoloji. Tanzimatın 100. yıldönümü kitabı. İstanbul 1940, s. 513-571.

Son otuz yıl, Türk Coğrafya Kurumunun ve onun yayım organı olan "Türk Coğrafya Dergisi"nin, Türkiye'nin coğrafya alanındaki gelişmesine katkıda bulunduğu devirdir; bu devir zarfında memleketimizde coğrafyanın batılı düzeye eriştiği ve hattâ, belki bazı konularda bu düzeyi aştığı da görülür². Buna tekaddüm eden yirmi yıl ise, Türkiye'de coğrafyanın, batılı anlamda kurulmaya başladığı ve teşkilatlanmaya koyulduğu bir aşama gibi telâkki edilebilir³.

Genel olarak coğrafya bilim dalının ve özellikle Türkiye coğrafyasının incelenmesiyle olduğu kadar, Türkiye'de üniversite coğrafya elemanlarıyla yüksek ve ortaöğretim kuruluşlarında öğretmen ve başka devlet dairelerinde uzman olarak çalışan coğrafyacılar arasında ahenk ve dayanışma kurmakla da görevli bulunan Türk Coğrafya Kurumu, kurucu üyelerinden, rahmetli Prof. Dr. Hâmit Sadi Selen'in vaktiyle belirtmiş olduğu gibi, Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu ile birlikte sacayağı meydana getirecek, üçüncü vazgeçilmez bir kuruluş olarak ortaya çıkmış ve bu ihtiyaç, daha önce büyük Atatürk tarafından, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinin adı konulurken de açıkça belirtilmiştir. Fakat ne yazık ki, Türk Coğrafya Kurumu onun sağlığında oluşma şansına kavuşamamıştır. Atatürk'ün sağlığında kurulmuş olan Türk Dil ve Tarih Kurumları, gerek maddî ve gerekse manevî yönlerden iyi teçhiz edildikleri için gelişmişler, fakat Türk Coğrafya Kurumu, bilhassa maddî olanaksızlık yüzünden, kendini fazla gösterememiştir. Bununla beraber, yukarıda coğrafya ilminin memleketimizde gelişme devri olarak nitelendirilen son otuz yıllık devrede, maddî olanaklarının yeter-

b) **Akyol**, İ. H. : Son yarım asırda Türkiye'de coğrafya. Türk Coğrafya Dergisi 1943, I. : Mutlakiyet devrinde coğrafya; s. 3-15; 1943, II. : Meşrutiyet devrinde coğrafya, s. 121-136; 1943, III-IV. : Cumhuriyet devrinde coğrafya, s. 247-276.

c) **Darkot**, B. : Türkiye coğrafyasının kuruluşuna bir bakış, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi 1951, I, s. 59-62.

ç) **Trak**, S. : Türkiye coğrafya eserleri genel bibliyografyası. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Coğrafya Enstitüsü Neşriyatı, No. 1, Ankara 1942.

d) **Erinç**, S. : Elli yılda coğrafya. Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı yayımları: 11, Ankara 1973.

² **Erinç**, S. : a. g. e., s. 27.

³ 1915 yılında İstanbul Darülfünununu oluşturan dört Fakültenin biri olan Edebiyat Fakültesinde açılmış bulunan "Coğrafya Darülmesaiisi", 1933 Üniversite islahatı ile yeniden kurularak "Coğrafya Enstitüsü" haline getirilmiş ve 1935 de Ankara'da açılan Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Coğrafya Bölümü kurulmuştur.

sizliğine rağmen, Türkiye'de coğrafyanın gelişmesine, küçümsenemeyecek katkılarda bulunmuştur. Büyük çoğunluğu, orijinal mahalli etütlerden ibaret, bilimsel makalelerin, batı dillerindeki özetleriyle beraber yayımlandığı Türk Coğrafya Dergisinden, Ellinci yıl'a armağan edilen bu özel sayı ile birlikte, 26 sayı çıkarmış, memleketin muhtelif yerlerinde 24 Coğrafya Meslek Haftası tertiplemiş, 9 bilimsel kongre toplamış ve Milli Eğitim Bakanlığının isteği üzerine, müteaddit gezili kurslar düzenlemiştir. 1949 yılındanberi Milletlerarası Coğrafya Birliğinin üyesi bulunmakta ve yayınları, yabancı bilim çevreleri tarafından ısrarla aranmaktadır.

Son olarak söylemek isteriz ki, Cumhuriyetimizin 50. yılında Türkiye'de coğrafi düşünüş, batılı bilim düzeyinde bulunmaktadır. Yüksek ve hattâ orta dereceli eğitim kuruluşlarında, eskidenberi alışlagelmiş "kitabî" veya başka deyimle "masa başı" coğrafya öğretiminden ziyade, bizzat sahada, arazide müşahede ve araştırmalara dayanan, insanı düşünmeye ve sebepler aramaya sevkeden çalışma sistemi hâkim olmaya başlamıştır. Yarım yüzyıl öncesine kadar memleketimizde coğrafya, birtakım yeradlarının ezberlenmesinden, dağ ve nehir adlarının birbiri arkasından, yükseklik ve uzunluk rakamlarıyla beraber sıralanmasından, memleket ve şehir nüfuslarının su gibi bellenmesinden ibaret sayıldığı, hattâ bunlarda başarı elde edenlere takdir gösterildiği halde, bugün Avrupaî mânâda, modern coğrafya anlayışı Türkiye'de, hiç değilse bilim çevrelerinde kökleşmiş, coğrafyaya bağımsız bir disiplin hüviyeti sağlayan *mekân görüşü, karşılıklı münasebet ve izah prensipleri* yerleşmiştir. Bununla beraber, memleketimizde coğrafyacıların dışında birtakım çevreler tarafından muhafaza edildiğini esefle gördüğümüz eski düşünce tarzının düzeltilmesinde, Türk Coğrafya Kurumunun üzerine büyük sorumluluk düşmektedir. Türkiye'nin birçok yerlerini görmüş ve gezmiş olan bir kimsenin, kendini "İyi Türkiye coğrafyası biliyor!" sayması ve bir yerde uzun süre görev yapmış bir devlet memurunun kendini "O yerin coğrafyasını iyi biliyor!" sanması, yukarda sözü edilen eski düşünüş tarzının hâlâ devam ettiğini gösterir. Dış görünüşü ile çok basit bir bilim dalı sayılan coğrafyanın, gerçekte böyle olmadığını, kelimenin tam mânâsıyla bir coğrafya sentezi yapmanın, güç bir matematik veya fizik problemini çözmekten daha kolay olmadığını, belki yerine göre çok daha getin olduğunu belirtmek isteriz.